

Szatmári Zsolt

Kísérlet a bioni csoport-alapfeltevések és a jungi archetípusok összeegyeztetésére

A pszichológiai kiscsoportok történetének kiemelkedő alakja Wilfred Bion pszichoanalitikus, akinek nemrégiben a *Lélekelemzés* folyóirat különszámot is szentelt (Sinkovics et al., 2021). Bion munkásságának egyik szakaszában intenzíven foglalkozott csoportokkal. Az úgynevezett northfieldi kísérlet során a northfieldi katonai kórházat átszervezte, és a pácienseket bevonó döntési rendszert vezetett be. A kialakított rendszer központi eleme volt a verbális csoport, amely során, a mai terápiás csoportokhoz hasonlóan, a páciensek és a csoport vezetője körben ülve beszélgettek. Fogalmai közül egyik legismertebb a tudattalan vágyak által mozgatott alapfeltevés csoport (Szőnyi, 2019), mely a csoportokban kialakuló jellegzetes viselkedésmintázatokra és az ezen mintázatok mögött húzódó tudattalan feltevésekre utal. Ezek az alapfeltevések aláássák a csoport azon törekvését, hogy az munkacsoportként funkcionálva, a tudatosan vállalt célt szem előtt tartva dolgozzon.

Bion számára a kiscsoport csoportmentalitása abban áll, hogy a csoporttagok implicit, tudattalan módon belerakják a közösbe érzéseiket, impulzusaikat és egyéb hozzájárulásait. Ilyen módon kialakulhat például kimondottan ellenséges légkör úgy, hogy külön-külön minden csoporttag tagadja, hogy ellenséges volna (Miller, 1998). Megfigyelései szerint a csoportok viselkedése rendszerint sajátos visszatérő mintákba rendeződik, melyeket tudattalan, úgynevezett alapfeltevések mozgatnak: a támadás vagy védekezés alapfeltevése szerint a csoportvezető vagy megtestesíti mindazt, ami rossz, vagy más esetben azt az erőt, amivel a rosszat le lehet győzni. Máskor, a függőség alapfeltevése alapján a csoport kitermel egy vezetőt, akitől gondoskodást remélhet, vagy magától a csoportegészről függ. A párképzés alapfeltevése esetén a csoport egy pártól, két csoporttagtól reméli, hogy a szimbolikus utódot, a megoldást létrehozzák (Bion, 1961/2004).

A bioni modellt többen próbálták már kiterjeszteni, más megfigyelt alapfeltevésekkel kiegészíteni. Ezeket de Felice és munkatársai (2018) szisztematikusan összegyűjtötték. Terjedelmi korlátok miatt jelen munkában nem részletezem, azonban kiderül, hogy ezek a három bioni alapfeltevés aleteinek tekinthetőek. Bionnak többnyire igaza lehetett abban, hogy a három eredetileg

megfigyelt alapfeltevés tényleg alapvetőnek mondható, ezért igen találó a kifejezés választása (Miller, 1998).

Egy másik fontos gondolkodót és egyben gyakorló szakembert találunk Jung személyében. Bár Bion és Jung felfogása és érdeklődési területe látszólag sokban különbözött, ha mélyebben megvizsgáljuk kettejük munkásságát, sok hasonlóság tűnik szembe. Így pl. ők ketten voltak azok, akik ahelyett, hogy racionalizálni próbálták volna a személyiség transzcendens komponensét, lényegi módon beépítették azt emberképükbe és elméletükbe. Bion O-fogalma (Symington & Symington, 1999) és Jung Selbst-fogalma is párhuzamba állítható. Ezen párhuzamok összehasonlítására (pl. Culbert-Koehn, 1997) és összeegyeztetésére (pl. Winborn, 2017; Sullivan, 2009) történtek már sikeres kísérletek. Ehhez a megkezdett szintetizáló munkához kívánok hozzájárulni a bioni csoport-alapfeltevések és bizonyos jungi archetípusok közötti potenciális hasonlóságok azonosításával. Hipotézisem szerint az alapfeltevések jungi értelemben vett archetipikus struktúrákba ágyazódhatnak be, illetve archetípusok csoport szintű projekcióiként is felfoghatók. Így a támadás vagy menekülés alapfeltevése mögött az árnyék archetípusát mint az el nem fogadható szelfrészek projekcióját feltételezem. A függőség alapfeltevése mögött egy szülői alak sejlett fel, míg a párképzés alapfeltevése a megváltó megoldás messianisztikus várásával a puer, azaz a gyermek archetípusára emlékeztet. Továbbgondolva, hipotézisem szerint az alapfeltevések jungi értelemben vett archetipikus struktúrákba ágyazódhatnak be, illetve archetípusok csoportszintű projekcióiként is felfoghatók. Ennek megfelelően dolgozatom célkitűzése a két fogalomrendszer összeegyeztetése, és amennyiben lehetséges, közös elméleti keretbe foglalása.

Freud és Jung nagy viharokat kavarázó szakítása óta sokan még ma is nagy szakadékot érzelenek a pszichoanalitikus gondolkodás és a jungi analitikus pszichológia között. Azonban a szakadék nem is olyan nagy; ami azt illeti, Jung sok mindenben megelőzte korát. Samuels (2003, 9-11.) tizenöt „jungit” gondolatot sorakoztat fel, melyek már nem tűnnek idegennek egy mai pszichoanalitikus számára. Így például a velünk született pszichés struktúrák szerepe, a viszontáttétel klinikai használata, annak hangsúlyozása, hogy a tünetek nem csupán kauzális-reduktív módon értelmezendők, hanem jelentéssel bírnak a páciens számára, vagy éppen annak felismerése, hogy a szülők közötti problémák kifejeződnek a gyermekben, elég csak a családterápiára gondolni.

Ezen túlmenően, konkrét dialógus is volt a poszt-bioni és jungi gondolkodás között (Winborn, 2017). Sajnálatos módon Bion ritkán jelölte meg hivatkozásait, de van okunk azt hinni, hogy közvetlen módon is hatott rá Jung: többek közt részt vett Jung egy tavistocki előadásán (Culbert-Koehn, 1997), sőt még Samuel Beckettet, akkori páciensét is elvitte rá. Emellett személyes könyvtárában fellelhető volt egy Bion saját széljegyzeteivel ellátott példány Jung *Emlékek, álmok, gondolatok* kötetéből.

Jung maga erősen kritikus volt a csoportokkal, a csoportos pszichoterápiával szemben. Ennek ellenére későbbi követői közül vannak, akik ellentétes álláspontra helyezkedtek: mivel a csoport felszínre hozza mind a kollektív, mind a személyes tudattalan tartalmait, könnyen elképzelhető, hogy a jungi szemlélet értékes adalékot tud szolgáltatni a csoportterápiához (lásd pl. Illing, 1957; Ettin, 1995; Hecht, 2011).

Az archetípusokról

Jung szerint az ember már újszülöttként veleszületett prediszpozíciókkal, ösztönös mintázatokkal bír, melyek a filogenetikus evolúció során alakultak ki. Ezek nem valamiféle tudattalan képzetek, azaz nem konkrét, meghatározott tartalmakat jelölnek. Tartalmat csak azáltal és akkor nyernek, ha a tapasztalattal találkozva tudatossá válnak, formailag azonban eleve léteznek: Jung egy kristály tengelyrendszeréhez hasonlítja az archetípusokat, mely így előre formálja a kristályképződést anélkül, hogy anyagi léte lenne (pl. Jung, 1938/2019, 155. §). Valójában a jelentésmagnak sosem volt, és nem is lesz tudatos a jelentése, ezért csak értelmezni lehet, törekedve arra, hogy valamennyire megközelítésük a rejtett jelentést (Jung, 1940/2019, 266-267. §).

Természetesen lehetetlen vállalkozás volna kiragadni a lélek szövetéből egy-egy archetípust, hiszen összefonódásban léteznek. Ennek ellenére azonban mégis pszichológiai intuícióval felfogható egységeknek tekinthetőek. Bár sokszor érdemes az archetípusoknak nevet adni, de ez könnyen félrevezető is lehet. Ezért, Sullivan (2009) megfogalmazása szerint, célszerű fejben tartani azt is, hogy végső soron egy veleszületett archetipikus belső világról van szó, mely fluid univerzumként működik, melyben megnevezett és meg nem nevezett archetípusok alakulnak folyamatosan egymásba, konstellálva így emberi viselkedésünket.

A jungi archetípusok természetesen – legalábbis a klasszikus elmélet szerint – veleszületettek. Ennek okán, ha jelen munka közösen kívánja azokat tárgyalni a bioni alapfeltevésekkel, érdemes kitérni arra, hogy ez a bioni alapfeltevésekre is igaz lehet-e. Bion saját maga határozatlan volt a kérdésben. Egyrészt az inaktív csoport-alapfeltevések magyarázatának érdekében posztulálja az úgynevezett protomentális rendszer létezését. Ez egy olyan mély, ugyanakkor ontogenetikusan elsődleges rétege a személyiségnek, melyben a fizikai és a mentális aktivitás még nem differenciálódott (Bion, 1961/2004, 154.). Ezzel egyúttal implikálja a biogenetikus öröklődést. Ugyanakkor úgy folytatja gondolatmenetét, a kleini tradíció szellemében, hogy mégiscsak gyermekkori formációról van szó – bár később, részben kleini hatásra, aki nem nézte túl jó szemmel a csoportozást, meggondolta magát a kérdésben (Miller, 1998). Bion egy nyilvános szemináriumi előadásán határozottan úgy beszélt a primordiális elméről, mint örökségünk hordozójáról. Egy érdeklődő kérdésére, hogy ez hasonlít-e Jung archetípus koncepciójához, így felelt: „Azt gondolom, ugyanerről beszélt ő is. Létezik egy fundamentális elme, valami, ami változatlan marad mindannyiunkban” (Bion, 2000, 247).

Jung és Bion: metszéspontok

Shaumbaugh (1985) a bioni alapfeltevés csoportok mitikus struktúrájáról ír, talán meglepő módon nem téve említést a jungi életműről. Az emberiséget érintő szimbólumoknak szerinte öt szintje van: egyéni (ideértve a tudatos és tudattalan fantáziákat, álmokat); kiscsoport (az alapfeltevés csoportok ide sorolandók); nagycsoport; szociális mítoszok (mítoszok és rituálék); és végül a szimbólumok tisztán

spirituális szintje. Akármennyire is különböznek formában és tartalmukban, ezek a szintek egymásnak megfeleltethetők, amennyiben a lényegi motívum ugyanaz marad. Ha a különböző szinteket ilyen módon összevetjük, a jelentések komplementer módon gazdagítják egymást. Ezek a megfeleltetések ugyanakkor lehetővé teszik az alacsonyabb és magasabb szinteket leíró elméletek közötti értelmes átjárást. Jelen dolgozat célkitűzése is lényegében ebben áll.

Fordham, poszt-jungi gondolkodó deintegrációs-reintegrációs modelljére (Fordham, 1985 in Urban, 2005) szignifikáns hatást gyakorolt Bion későbbi, gondolkodásról szóló elmélete (Winborn, 2017), melyet később még bővebben kifejtek. Fordham elmélete szerint a Selbst fejlődése során folyamatosan dezintegrálódik, így dezintegrált részek alakulnak ki. Ez ahhoz hasonlítható, mint amikor egy amőba külső hatásokra karokat növeszt. Ez után, korábbi hasonló tapasztalatok alapján egy integráció következik be, stabilabb struktúrák, archetipikus formák alakulnak ki. Ide sorolható magának az egónak a gyermekkori kialakulása is. Ezek összekötésben maradnak a Selbsttel, amiből kialakultak (Urban, 2005).

Ugyanakkor Fordham modellje analóg Bion elképzelésével, amit Miller (1998) részletesebben kidolgoz: eszerint a csoport kétszeres küzdelem színtere: a csoport maga küzd az alapfeltevések általi homogenizáció és a munkacsoport működés szerinti racionális együttműködés között, miközben az egyes egyének is a kötődés és a szeparáció, saját egyéniségük megélése között vívódnak. Ugyanakkor paradox módon éppen a látszólag destruktív alapfeltevésekből eredő élmények szolgáltatják az alapot ahhoz, hogy a munkacsoport később reflektálni tudjon saját magára, és a tapasztalatok integrálásával valódi fejlődést éljen meg (Pines, 1987).

Első kísérlet az egyesítésre

Ezen ponton érdemes felidézni Bion későbbi (1962) elméletét a gondolkodásról. Elgondolása szerint az ingerek először úgynevezett beta elemekként, megemésztetlen, jelentés nélküli töredékeként vannak jelen. Ezeket, amennyiben az úgynevezett alfa függvények a személyiségben kellő mennyiségben jelen vannak, azok képesek átalakítani alfa elemekké, megélhető gondolatokká, érzésekké. Ez utóbbiak lehetnek ugyan fájdalmasak, de van jelentésük, el lehet szenvedni azokat. Ha ez nem történik meg, maradnak beta elemek, melyek nem tudatosak, nem hordoznak jelentést, „gondolatok gondolkodó nélkül”, ezért elfojtani sem lehet őket, hiszen nincs mit. Azonban ha feltorlódnak, érzelmi viharként törnek ki, és pusztító erejük a személyiség, illetve annak valósággal való kapcsolata ellen is irányul, ez lényegében a pszichózis.

Az anya-gyermek interakcióban létrejövő tartalmazás bioni értelmezése a következő: az élményt és a feldolgozatlan és feldolgozhatatlan beta elemeket a csecsemő kiadja magából, az anya, a tartalmazó (a kleini „jó mell”), aki már rendelkezik elegendő alfa funkcióval, feldolgozza és átalakítja, majd visszaadja a feldolgozott alfa elemeket (Dehing, 1994). „Jól van, semmi baj. A haláltól rettegsz, de csupán éhes vagy. Itt vagyok és táplállak, és nem csodálatos mégis, hogy élni akarsz?” (Sullivan, 2009, 81.)

Hasonló történik egyéni terápiában, és csoportban is: a csoportban ezek az érzések megtapasztalhatóak, átélhetőek, a cserbenhagyás élménye integrálható. Amikor a régóta cipelt, feldolgozatlan érzelmek (beta-elem) újra megjelenik a csoportban, az egyéni terápiával ellentétben egy egész csoport jelen van. Ebből következik, hogy a csoport minden tagja kicsit más aspektusát éli meg az eredeti élménynek, a saját személyiségének megfelelően. Az eredeti élmény, a szenvedés és a distressz több kisebb, elviselhetőbb adagra darabolódik, amiket könnyebb feldolgozni, majd az eredeti hordozónak visszaadva asszimilálni (Noack, 2020).

Bion munkáját gyakran két, élesen különválasztható résznek tekintik, így Bion csoporttal és egyéni pszichoanalízissel foglalkozó munkássága között viszonylag kevés az átjárás. Bion maga is hasonlóan gondolkodott kezdetben, de később már egységében tekintette a munkáját (Bion, 1970 in Hafsi, 1998). A kleini tradíció szellemében az alapfeltevéseket a korai mentális pozíciókból adódó szorongásoktól való védelmekként értelmezte. Hafsi (1998) egy másik értelmezéssel is szolgált: a munkacsoport működés a gondolkodás fejlődéséből fakad, ami a gondolatok és az ezek kezelésére hivatott gondolkodó apparátus fejlődését jelenti. Ez a kettős fejlődés a csoporttapasztalattal kapcsolatos prekonceptiók és az ennek megfelelő, pozitív realizáció eredője. Másrészt viszont, ha a realizáció negatív, nem felel meg a prekonceptiónak, frusztrációt eredményez. Ekkor még mindig kialakulhat munkacsoport, a csoporttagok frusztrációtűrésétől függően. Ha az utóbbi elégtelen, a „hiányzó”, prekonceptiónak nem megfelelő csoport (vö. kleini hiányzó mell) rossz tárggyá (vö. rossz mell) változik, az ebből fakadó feszültséget a projektív identifikáció, és végső soron alapfeltevések révén az egyén és a csoport megszüntetni kénytelen. Amennyiben azonban a frusztrációtűrés elégséges, gondolatok jönnek létre, illetve létrejön maga a gondolkodáshoz szükséges apparátus. A frusztráció csökken, annak toleranciájára való képesség növekszik, bioni terminológiában munkacsoportot figyelhetünk meg (Hafsi, 1998).

Bion elmélete a gondolkodásról és a jungi archetípusok

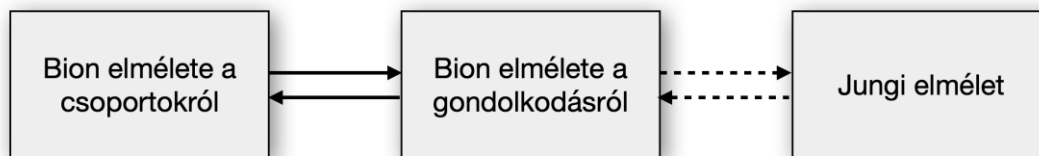
A kései bioni elmélet szerint a személyiségben velünk született mintázatok, „prekonceptiók” vannak jelen, melyek akkor válnak koncepcióvá, amikor a prekonceptió találkozik a beta elemekkel, amelyeket a külső inger kelt a személyben. Így a prekonceptió tartalmazó edénnyé válik a külső inger számára, mely során az formát és alakot ölt. Ez nagyon hasonlít Jung archetípus fogalmára. És valóban, úgy tűnik, Jung elmélete az archetípusokról és Bion elmélete a gondolkodásról könnyen összeegyeztethető (Dehing, 1994), és kölcsönösen gazdagítónak tudnak egymásra hatni (lásd még pl. Sullivan, 2009; Winborn, 2017).

Az archetípusok „gyenge pontja”, hogy az ego mediálására van szükségük ahhoz, hogy pszichikus létezéshez jussanak, ehhez a mediáláshoz pedig egy másik emberi lényre. Ennek a mediációnak a prototípusa a fentebb leírt módon fellelhető az anyagyermek interakcióban. Így tehát két tartalmazó van, egy belső és egy külső, melyek kölcsönösen egymást tartalmazzák: így a kapcsolat tartalmazza, formát ad az

archetípusnak, míg a veleszületett archetípus tartalmazást ad az ingereknek, ideértve a kapcsolatban megélt ingereket. Így viszont beszélhetünk magának a tartalmazásnak mint ösztönösen létrejövő folyamatnak velünk született, archetipikus voltáról (Dehing, 1994), mely felnőttkori kapcsolatainkban is fontos szerepet kap.

A tartalmazó funkció három aspektusra, egyúttal fázisra osztható: a projektált érzések recepciója (Bion *reverie* fogalma), ezek detoxikálása és jelentéssel felruházása (alfa funkció), illetve az alfa elemek visszaadása. Ennek megfelelően a tartalmazó személy – vagy csoport – három módon tudja nem betölteni a feladatát (Mitrani, 1993): lehet, hogy saját defenzív magatartása miatt nem fogadja el a projektív identifikációt. Lehet, hogy képtelen megemészteni és detoxikálni a kapott beta elemeket, sőt még az is lehet, hogy a saját félelmeivel terheli meg azokat. Ezen túlmenően lehetséges, hogy a feldolgozott elemeket megtartja magának, depresszív vagy birtokló attitűdjével összefüggésben – ami esetleg épp a csoportvezető tudattalan nárcizmusából (Battegay, 2001) adódik.

Így tehát egyrészt az alapfeltevések levezethetők Bion gondolkodásról alkotott elméletéből. Másrészt viszont, Bion elmélete a gondolkodásról és a jungi archetipikus elmélet közös keretben tárgyalható, nevezetesen, a jungi elmélet komplexusai, illetve azok projekciói mögötti mechanizmus Dehing (1994) alapján szépen magyarázhatók a kései bioni keretben. Sematikusan a három elmélet közötti összefüggést az 1. számú ábrán szemléltettem.

1. ábra: A bioni és a jungi elméletek kapcsolódási lehetősége

baD – a függőség alapfeltevése mint az anya negatív oldala

Egy tipikus függőség alapfeltevéés-csoportban (pl. Hinshelwood, 2001) nem sok valódi kapcsolódás történik a csoporttagok között. Egymásra nem figyelve, rengeteg beszéddel, igazi találkozás nélkül beszélgetnek el egymás mellett. A kapcsolódás felszínes marad, a manifeszt tartalmi szintre korlátozódik. Érzelmi értelemben mindegyikük elszigetelődik az előtte szólótól, illetve a csoportegésztől. Az érzelmi elakadás elpusztítja a csoportszintű jelentést, az együttlét bármilyen koherens élménye nullára redukálódik. Nem is veszik észre egymást mint érző, elmével rendelkező lényeket, a dialógus széttöredezett jelentés-töredékekből állt (Hinshelwood, 2001). Az egész csoportot áthatja egy függőségi légkör. Senki nem érzi úgy, hogy tennie kéne bármit. A tematika a konkrét körül összpontosul, olykor úgy érződik, mintha a kisgyermek szintjén ragadna meg az egyébként felnőtt emberekből álló csoport. Ezen túlmenően a kapcsolatok aktív szétszerelése történik, a csoporttagok megszűntek egyének lenni. Ehelyett egy olyan csoport tagjaivá váltak, amelyben a valódi érintkezések összeomlottak. Az inkoherencia ellenére egy különös homogenitás hatja

át a csoportot. Egy közös, tudattalan megegyezés arra, hogy maradjanak ebben a kényelmes, inkohérens állapotban. Paradox módon az egyének nagyon is kooperálnak abban, hogy olyan csoportot hozzanak létre, amiben a további kooperáció lehetetlen. Tehát egy olyan állapot áll fenn, amelyben egyszerre két módon működnek az egyének: egyénenként képesek mentálisan kohérens módon funkcionálni, olyan jelentéssel, amit saját maguk alakítottak és fejeztek ki. Ugyanakkor csoporttagként szétszerelik a csoport közös jelentését, a jelentés és a kapcsolódás összeomlásához vezetve. Magukat a jelentés hordozására képes szavakat használják fel a csoport jelentésének megsemmisítésére.

Jung szerint az anya archetípusának jellemző tulajdonságai többek között a bölcsesség, az értelmet meghaladó szellemi magasságok, a jóságos, gondozó, megtartó, tápláló, növekedést, gyarapodást, újjászületést segítő, ugyanakkor a titokzatos, rejtett, sötét dolgok, ami körülfon, félrevezet és megmérgez. Összefoglalóan szerető és rettenetes anyának nevezhető az anya archetípus két oldala. Jung korlátozott jelentőséget tulajdonít a személyes, biológiai vagy gondozó anyának, azaz a pszichoanalitikus irodalomban leírt hatásokat nem csak a személyes anyának tulajdonítja, hanem épp ellenkezőleg, az anyára vetített archetípust ruházza fel mitológiai háttérrel, ezáltal autoritást, sőt numinozitást kölcsönözve neki (Jung, 1938/2019, 158-159. §). Ezt a kivetítést az egyén nemcsak a személyes anyával, hanem a csoporttal is meg tudja tenni, így valósulhat meg az anya archetípus hordozójaként a bioni alapfeltevés csoport.

Máshol Jung (1950/2018, 419-463. §) hosszan, mitológiai párhuzamokban gazdagon részletezi az anyától való megszabadulásért folytatott küzdelmet, mely korántsem egyszerű életfeladat. Ennek központi motívuma az élettől való félelem, melynek révén az ember a valóságtól való folyamatos visszariadás által kizárja saját magát a tényleges életből (Jung, 1950/2018, 457. §). Így az előre igyekvő libidó az anyától való elválást követeli, de ezzel szemben áll a gyermek anyja utáni vágya, mely kifejeződik például az élettől való félelemben. Minél inkább meghátrál valaki az alkalmazkodási feladattól, ördögi körként egyre nagyobbra nő a félelme és az ebből fakadó gátlása. Ennek okát a személy általában a külső körülményekre vetíti, vagy saját tehetetlensége elismerése helyett a szüleit kárhóztatja (Jung, 1950/2018, 456. §). Az anya a regrediáló libidót befogadja és magában tartja, aminek a csoport nyelvén szólva konstruktív csoportfolyamat, újjászületés helyett „halál”, változatlanúság lesz az eredménye (Jung, 1950/2018, 511. §). Párhuzamként említem, hogy az élettől való félelem gondolata jellegzetesen megjelenik még az egzisztencialistáknál is (lásd pl. Yalom, 1980/2003).

baF – a támadás vagy menekülés alapfeltevése mint az árnyék

Megesik, hogy a csoport megkísérli megvédeni magát a saját félelme és dühe által kiváltott szorongástól. Ez a támadás vagy menekülés alapfeltevéseinek kifejeződése. Szerencsésebb esetben a terapeutát, más esetben az egyik csoporttagot veszélyforrásnak kijelölve a csoport az ellenségességét kivetítheti. Az is megeshet,

hogy egy másik tagot felhasznál a veszély legyőzőjének szerepére, így a többiek látszólag ártatlan bábátkodóként hátradőlhetnek. Ha a legyőző szerepre kijelölt egyénnek ez a feladat nem sikerül, a csoportegész öellene fordulhat. Majd implicit módon gratulálhat a csoport saját magának az egységes fellépésért (Eisold, 1985).

Jungi szempontból nézve ez a fajta viselkedés – hipotézisem szerint – megfelel az árnyék projekciójának. A személy, aki a saját elfogadhatatlan tulajdonságait másik személybe vagy személyekbe projektálja, meg van győződve arról, hogy igazából a másik az, aki ezeket birtokolja, ők tévednek, és ellenük kell küzdeni. Másrészt nézve, az a személy, aki a világ terhének egy részét sikeresen, annak felelősségét vállalva a saját vállára veszi, komoly problémává válik saját maga számára (Casement, 2006).

Jung hangsúlyozta az árnyék tudatba való, valamilyen mértékű asszimilálásának fontosságát. Ezen a módon lehetőség van tudatosan kezelni, korrigálni a hibákat. Amennyiben azonban az árnyék tudattalan marad, azaz a tudatostól elszigetelten működik, a legjobb szándékú tervek is rosszul sülnhetnek el: így az árnyék elfojtása nem megoldás (Jung, 1959, 16-18. §). Az árnyékkal való tudatos együttélés embermivoltunk mélységeihez fűződő tiszteletteljes alázathoz vezet. A tudatlanság és az árnyék problémájának elhanyagolása az, ami a veszélyeket hordozza.

Az árnyék felismerése magával vonja a személyiség neurotikus szakadását. Így az ember kénytelen látni, hogy valójában saját magával áll harcban. Ez magával hozza az önmagunkkal szembeni megbocsájtás szükségességét. Azonban Jung figyelmeztet arra, hogy ezt ne tekintsük valami egyszerű dolognak: az árnyék elfogadása azt jelenti, hogy meg kell békélnünk saját magunkban mindazzal, ami ésszerűtlen, érzéketlen, vagy akár egyenesen gonosz. Ennek ellenére ennek az emberfeletti küzdelemnek az elhanyagolása még veszélyesebb, mert egy gyenge ego azonosulhat a Selbsttel. Ebben az esetben az ego a mindentudás és mindenhatóság képzeletével duzzad fel, inflálódik – ami egy lehetséges út az örület felé (Casement, 2006).

Mindazonáltal a fentiek véleményem szerint azt jelentik, hogy a bioni értelmezéshez a jungi sokat hozzá is adhat. Nevezetesen, az alapfeltevések nem csak kvázi-véletlenszerűen tűnnek fel a csoportban, hanem komoly belső munka zajlik a háttérben. Ez a munka a csoportvezető megfelelő irányítása mellett az individuáció felé vezető út fontos részévé válhat.

Gyakran az árnyék aspektusai ellenállnak annak, hogy a tudatosságba lehessen integrálni őket, mert az erejük más személyekbe, helyzetekbe projektálódik. Így a személy a saját árnyékát a projekcióin keresztül éli át, vagyis a külső világ változik át a személy ismeretlen oldalának replikájává (Casement, 2006). Bár a másik két alapfeltevés esetén is csoportszintű projekcióra gondolok, ez, legalábbis elméleti szempontból, az árnyék esetén a legközvetlenebbül megfogható. Ilyenkor az egyes csoporttagok árnyékprojekcióját a többi csoporttag tudattalanul érzékelve, ugyanazt a tárgyat választja, pozitív visszacsatolás által létrejövő öngerjesztő folyamat révén erősítve egymást ebben.

A csoport bűnbakot képez, mely jungi fogalmak mentén az árnyék megtagadásaként és projektálásaként értelmezhető. Azok, akiket a csoport kinevez

bűnbaknak, hordozzák az elfogadhatatlan árnyék minőségeket. Amennyiben a bűnbak a csoporton belül található, az azonosul vele, és kisebbrendűnek, visszautasítottnak érzi magát. A csoport maradék része egészen és hibátlannak érezheti magát (Colman, 1995 in Monrad, 2016). Effajta kollektív projektív identifikáció által az a személy, aki tudattalanul vállalja a többi csoporttagban is jelenlevő, általuk nem tudomásul vett kvalitásokat, ezért a csoport árnyékának hordozója, túlterheltnek, zavarodottnak, elkeseredettnak érezheti magát (Gemmill & Krauss, 1988). Természetesen az árnyék ilyen lehasításával mind a csoport, mind a csoportot képező egyének akadályoztatva vannak a fejlődésben. Mivel az árnyék integrálása szükséges része az individuációs folyamatnak, amíg bűnbakok vannak jelen, az árnyék integrációja illúzió marad (Colman, 1995 in Monrad, 2016). Biont és a jungi elméletet olvasva látható tehát, hogy mindkettő hasonló jelenségről beszél. Ezzel együtt itt jogos lehet gondolatmenetem azon kritikája, hogy az árnyék nem kizárólag a támadás vagy menekülés alapfeltevéshez köthető, hanem a többihez is, erre jelen tanulmány későbbi részében még visszatérek.

baP – a párképzés alapfeltevése mint a puer aeternus archetípusa

Csoportban előfordul, hogy az egész beszélgetést egy férfi és egy nő sajátítja ki. A többi csoporttag közötti pillantásokból ki lehet következtetni, hogy olyan, mintha valamiféle szerelmes viszonyulás lenne a két főszereplő között, habár a beszélgetés tartalmát tekintve nem nagyon különbözik a korábbi diskurzusoktól. Amit Bion igazán lenyűgözőnek talált, az azonban az volt, hogy a többi csoporttag nem nagyon zavartatja magát. Remény és várankozástelenség légré uralkodik, lényegesen különbözik a gyakori frusztrációktól, amit a csoport egyébként megél (Bion, 1961/2004, 151.).

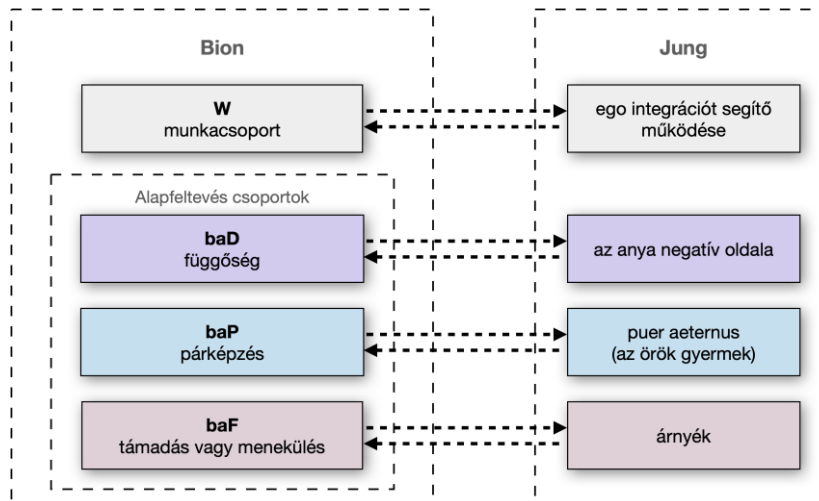
Később világossá vált Bion számára, hogy a pár tagjainak valóságos neme nem nagyon számít. Hasonló alkalmakkor olyan jellegű témák uralkodnak, mint például, hogy egy házasság megoldaná a neurotikus problémákat, vagy a közelgő következő évszak megkönnyíti az együttműködést, vagy éppen egy újfajta közösség (egy továbbfejlesztett csoport) kialakulása volna inkább a jó irány. Általában a figyelem egy elképzelt jövőbeli eseményre terelődik. A csoport számára, az elhárító mechanizmus szemszögéből nézve fontos azonban, hogy a csoport „vezetője”, a Messiás, a személy vagy ötlet, akit a pár „nemz”, és aki vagy ami megmenti a csoportot, valójában soha ne szülessen meg. Így a remény soha nem teljesedik be, de nem is kell benne csalódnia, így a reménykedés fenntartható, a gyűlöletet, destruktivitást, elkeseredést, amit a csoport saját maga vagy kifelé érez tudattalanul, valójában soha nem kell megélnie. Röviden szólva, csak akkor tartható fenn a remény, ha ténylegesen csupán remény marad, és nem több.

Sejthető, hogy a bioni párképzés alapfeltevés megfelelője a jungi elméletben valami módon összefügg az anima és animus találkozásával. Ahogy Jung (1959, 30. §) leírja, a férfi animájának és a nő animusának találkozásakor az animus előhúzza erejének kardját, míg az anima kibocsájtja illúzióinak és csábításának mérget. A

kimenetel lehet negatív vagy pozitív is, utóbbi a szerelembe esés esete, annak minden uniformitásával együtt. Szinte banálisan kollektív a helyzet, melyet számtalan variációban és formában elmeséltek már mítoszokban, mesékben.

Röviden kitérve Bion azon megfigyelésére, hogy a pár tagjainak neme nem nagyon számít, ez Jung eredeti elgondolásával nehezen összeegyeztethető, hiszen ő a férfiben élő animát és a nőben élő animust hangsúlyozta. Nagyon is egybevág azonban azon poszt-jungi felfogással, amely elveti az anima és animus nem-specifikusságát, és azt hangsúlyozza, hogy mind az anima, mind az animus archetípusa a férfi és a nő számára is jelentőséggel bír. A klinikai munkában egyaránt fellelhetőek mindkét nem esetén anima és animus képek is (Hillman, 1985 in Kast, 2006; Boyd, 1989; Kast, 2006). Ez a nézet egyben társadalmilag inkluzívabb felfogást eredményez.

Ahogy az ego rálép a hős útjára, teljes erejével, sőt örömmel támadja meg a külső valóság által útjába gördített akadályokat, bizalommal telve, hogy a leselkedő veszélyekkel meg tud küzdeni, el tudja azokat hárítani. Szembesül vele azonban, hogy a terep tele van munkával, adókkal, felelősséggel, testi betegségekkel, mások szemében megítélt kudarccal, problémákkal, világos és egyértelmű megoldás nélkül. Ez a valóság az Édenkerten kívül. Azonban sokszor a hős meg sem érkezik a helyszínre, az ego nem azonosul a hős alakjával és energiájával: a képzelt vagy valós gondoskodó és tartalmazó környezettől való függőség hosszú ideig, felnőtt, sőt akár idős korig fennmarad. A puer aeternus, az örök gyermek valósul meg (Stein, 2006), aki mindig csak lelkesen tervez, de soha nem visz véghez semmit. Ez rímel a Bion által leírt, kialakuló helyzetre, a csoportban a csoporttagok közös projekciója révén játszódik le az archetipikus történet. Bion alapfeltevés csoportjainak és a jungi archetípusoknak vázolt összefüggéseit a 2. ábrán szemléltettem.

2. ábra: A bioni alapfeltevés csoportok és a jungi archetípusok egymással való lehetséges megfeleltetése

Második kísérlet az egyesítésre

A jungi analitikus pszichológia keretein belül minden pszichés jelenségnek, illetve minden archetípusnak egyaránt van pozitív és negatív oldala, és így árnyéka is (lásd pl. Jung, 1959; Antalfai, 2007). Így első modellem egyik problémája, hogy ez a szimmetria nem érvényesül kellőképpen, az árnyék kidogozottabb, mint a nem árnyékban levő aspektusok. A másik problematika az árnyékhoz kapcsolódó fogalmi zavar, illetve szükségtelen hierarchia: a támadás és menekülés (**baF**) alapfeltevést közvetlenül az árnyékhoz kötöttem, míg a másik kettő (**baD** és **baP**) alapfeltevést az anya, illetve a gyermek árnyékos oldalához. Valószínűleg szerencsésebb lenne úgy módosítani a modellt, hogy az alapfeltevések az árnyék különböző aspektusait jelenítsék meg, vagy másképpen: különböző aspektusok árnyékait.

A bioni kép hiányossága ugyanakkor, hogy véleményem szerint homályos, elnagyolt választ ad arra, tulajdonképpen miért is az egyes alapfeltevések aktiválódnak. Bevezeti ugyan a valencia fogalmát (Bion, 1961/2004, 153.), ami kifejezi az individuum szintjén, hogy milyen alapfeltevésekre hajlamosak, és a csoportban uralkodó alapfeltevés ezek dinamikájából alakul ki, de ez elnagyolt marad.

Beebe modellje

Itt érdemes segítségül hívni Beebe (1992) poszt-jungi gondolkodó és terapeuta elméletét, illetve módszerét, amely kapcsolatot teremt a jungi típusok és az archetípusok között: Beebe szerint az egyes archetipikus komplexusok kötődnek a négy tudati funkcióhoz, a tapasztalatok feldolgozásának különböző módjaihoz, melyek mindenkiben más pozíciót foglalnak el. Az *érzékelő* funkció a valóságot valóságként dolgozza fel, míg a *gondolkodó* funkcióval tudjuk meghatározni, hogy mi az, amit érzékelünk. Értéket is kell társítanunk az érzékelt és megnevezett (külső vagy belső) dologhoz az *érző* funkció által. Végül meg kell sejtenuk, mik az adott dologhoz kapcsolódó lehetőségek vagy következmények, ez az *intuitív* funkció sajátja. A gondolkodó és az érző képezik a racionális funkciók tengelyét, míg az intuitív és érzékelő alkotják az irracionális funkciókat (Beebe, 2006).

Minden ember számára egyes funkciók tudatosak és differenciáltabbak, míg mások tudattalanok, és rendszerint az árnyékban maradnak. Az, hogy melyek ezek a funkciók, egyénenként változik, hiszen különböző módokon dolgozzuk fel a belső és külső eseményeket. Az elsődleges funkció viszonylag differenciált, míg ellenpólusa, az inferior funkció a legkevésbé az. Fontos még a másodlagos funkció, mely másik tengelyen helyezkedik el, azaz, ha az elsődleges és az inferior funkció racionális, akkor a másodlagos és a harmadlagos irracionális, és fordítva (Beebe, 2006). Beebe ezen túlmenően dinamikai leírást is próbál adni két személy kapcsolódásáról, ahogy egyes komplexusaik egymást aktiválják, illetve egymással kölcsönhatásba lépnek. Hangsúlyozza (Beebe, 2004), hogy a pszichológiai funkciók értelmezése szerint nem a személyek osztályzására és skatulyázásra valók, hanem terápiás anyag – pl. tünetek, projekciók, álomszereplők – jellegének felismerésére és egymással való kapcsolatának

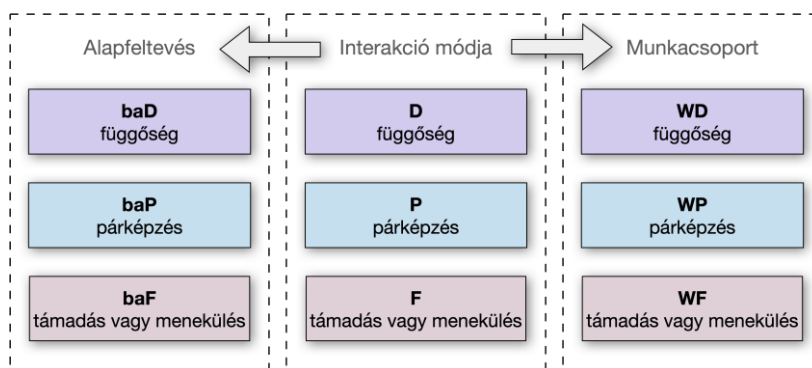
meghatározására. Ezt Jung is fontosnak tartotta (sajnos csak utólag) kiemelni, például a *Lélektani típusok* argentin kiadásának előszavában (Jung, 1921/1976).

Így tehát az egyes megfeleltések Beebe szerint:

- az elsődleges funkció megfelel a hősnek,
- a másodlagos funkció a szülőnek,
- a harmadlagos funkció a gyermeknek,
- az inferior funkció az animának, illetve animusnak.

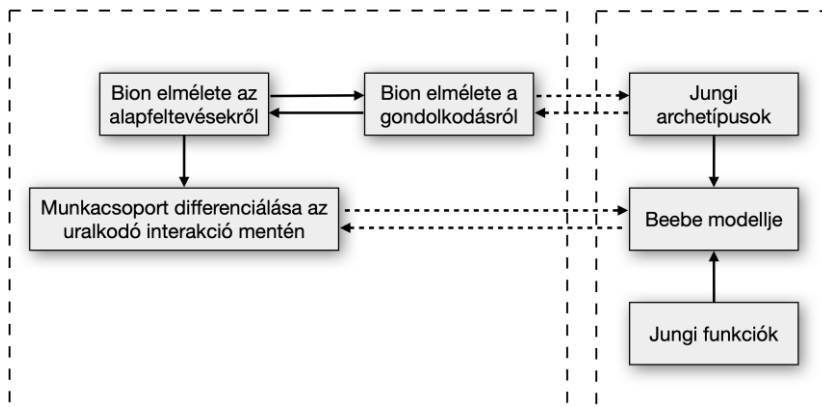
A szimmetria felé

French és Simpson (2010) arról ír, hogy a bioni modell kibontja ugyan az alapfeltevések különböző típusait, ugyanakkor feltűnő módon keveset ír a munkacsoportról. Saját csoportmegfigyeléseikkel összhangban olyan kiterjesztését javasolják a bioni modellnek, mely túllép ezen az aszimmetrián. Az alapfeltevések fő jellemzője, a reflektivitás hiánya ugyanis nem következik egyenesen az interakció tipikus módjából. Így tehát a párképzés mint interakciós forma a fentiek szerint lehet a párképzés alapfeltevéseinek (**baP**) alapja, de lehet a munkacsoportnak is párképzés munkamódja (**WP**), melynek dominanciája esetén egy vezető páros baráti közegben, közösen és hatékonyan gondolkodik együtt. Hasonlóan, a függőség mint interakciós forma lényege, hogy egy vezető vezeti a csoporttagokat, ami a mindentudó vezető idealizálása esetén a függőség alapfeltevést jelenti (**baD**), de kellő reflektivitás, világos szerepelvárások esetén a munkacsoport függőség munkamódja (**WD**) is kialakulhat, mely egy konstruktív folyamat a problémák megoldására. Végezetül, a támadás vagy menekülés alapfeltevéseinek (**baF**) lényege a konfliktus, de ebből szintén nem következik az alapfeltevés viselkedés. Egy valóban létező kihívás leküzdése, vagy a különbözőségekkel való aktív foglalkozás révén működhet a csoport a munkacsoport támadás vagy menekülés módja (**WF**) szerint. Szemléletesen a bioni modell ilyen kiterjesztése a 3. számú ábra alapján ragadható meg.

3. ábra: A jungi és bioni modellek kapcsolódási lehetősége, kibővített változat

French és Simpson (2010) megközelítését épp Bion (1961/2004) alapozza meg, illetve támasztja alá, aki szerint az alapfeltevés csoportoknak vannak „szofisztikált” előfordulásai. Így az egyház a függőség, a katonaság a támadás vagy menekülés, illetve az arisztokrácia a párképzés alapfeltevéseivel él. Ezekre jellemző a stabil intézményi háttér megléte, amely képes tartalmazni az alapfeltevésekkel összefüggésben jelentkező szorongásokat. A modellek kapcsolódási lehetőségeit kibővítve a 4. számú ábrán ábrázoltam.

4. ábra: A jungi és bioni modellek kapcsolódási lehetősége, kibővített változat

A modellek összekapcsolása

Egy módosított modell tehát a fentieket egybevetve a következő:

Tézis baP/WP: A párképzés alapfeltevése és a megfelelő munkacsoport működési mód a harmadlagos funkción keresztül megfeleltethető a puer aeternusnak, és a gyermek pozitív aspektusának.

Tézis baD/WD: A függőség alapfeltevése és a megfelelő munkacsoport működési mód a másodlagos funkción keresztül megfeleltethető a jó és rossz szülőnek.

Tézis baF/WF: A támadás vagy menekülés alapfeltevése és a megfelelő munkacsoport működési mód az elsődleges funkción keresztül megfeleltethető a hős archetípusának és annak árnyékának.

Módosított téziseim alapján látható, hogy a módosítás után már nem jelenik meg az inferior funkció valamelyik bioni alapfeltevéssel való közvetlen megfeleltetése. Beebe (2006) az inferior funkciónak az animát/animust felelteti meg, de inkább úgy tűnik, hogy az anima/animus működés nem rendelhető bioni alapfeltevéshez, hanem az egész csoportműködést alapvetően áthatja. Ahogy Beebe fogalmaz, az inferior funkció olyan módon jelenik meg bennünk, hogy az anima, a bennünk lakozó „másik” mélyen felháborodik, amikor az alapvető(nek tűnő) elvárásaink nem teljesülnek, vagy megfoghatatlan módon együttműködik vagy lelkesedést mutat, amikor igen. Von Franz (von Franz és Hillman, 1971 in Beebe, 2004) az inferior funkció különleges szerepét emeli ki. Megfogalmazása szerint a tudatunk olyan, mint egy világ négy ajtóval. A negyediken, tehát az inferior funkción keresztül jön be az árnyék, az anima,

illetve animus, majd a Selbst megszemélyesítése.

Tézis A: Mind a három interakcióból eredő alapfeltevés, illetve munkacsoport működésmódot áthatja az anima/animus archetípusa, azzal együtt kell értelmezni azokat.

Boyd (1989) behatóan foglalkozott az anima, illetve animus csoportban való megjelenésével, a különféle anima, illetve animus karakterek kvalitatív leírásával. A cikk folytatásában (Boyd, Kondrat & Rannels, 1989) csoportpéldákat is hoz az anima, illetve animus működésekre. Ezek jellemzően egy-egy csoporttag viselkedését elemzik, ambivalensek, nem utalnak alapfeltevés-jellegű, kollektív viselkedésre. Ezekben a példákban az anima, illetve az animus a csoportdinamika fontos mozgatójának bizonyul, ezért a teljes képhez mindenképpen hozzátartoznak. Egyúttal arra is példákat ad, ahogyan a csoportvezető vagy az egész csoport archetipikus projekciójává válik.

Az anima és az animus archetípusa a legtágabb értelemben vett kapcsolatokat szabályozza, ideértve a szerelmi és szexuális kapcsolatokat, de az ego és az egyén belső fantáziavilágának kapcsolatát is. Szokták nevezni még a kapcsolat és a kötődés archetípusának, sőt szervének is. Egyben az anima és az animus érzelmi szinten provokál a változás irányába (Kast, 2006). Csoportban, különösen kiscsoportban kapcsolatokat élünk meg, így nézve természetes módon jön a feltételezés, hogy az anima/animus szabályozza a csoportban megélt élményeket.

A módosított modellben tehát a fentiek értelmében az alapfeltevés csoportok a jungi árnyék különböző aspektusainak felelnek meg. Így a támadás vagy menekülés alapfeltevése nem az árnyéknak magának, hanem a hős árnyékának. A párképzés alapfeltevése pedig marad annyiban a puer aeternus, hogy azt a gyermek árnyékának tekinthetjük. Az alábbiakban a munkacsoport különböző aspektusaira térek ki.

WP – a munkacsoport párképzés munkamódja mint a gyermek pozitív oldala

A gyermek motívumának felbukkanása rendszerint a jövőbeli fejlődés elővételezését jelenti, egyben az ellentéteket egyesítő szimbólumként értelmezhető (Jung, 1940/2019, 278. §), ideértve mind a fent vázolt tudattalan-tudatos ellentét, mind az anima és animus szintézisét. Ebben az értelemben tehát az anima/animus kapcsolatban állnak a puer pozitív oldalával. Fontos még a gyermek ifjú hős aspektusa, mely magában foglalja az istenit, de az emberi lényt is, így a tudattalan és a tudat szintézise által kapcsolatot jelent a munkacsoport **WP** és **WF** aspektusa között.

A tudat nem képes az ellentéteket összeegyeztetni, nem lát harmadik utat, azonban az ellentétekből fakadó feszültség leküzdésére, az ellentétek egyesítésére a tudat is vágyik, valahogyan megsejti a jelentéssel bíró, teremtő erőt. Ebből adódik a gyermek numinozitása: a jelentős, de ismeretlen tartalom megigézi a tudatot. Azonban senki nem örül a tényleges újszülöttnak, ezért hajlamos alapfeltevésként (**baP**), titokban létezni, annak ellenére, hogy a jövőt illetően a természet legfontosabb gyümölcsét jelenti (Jung, 1940/2019, 285-286. §).

Jung szerint pszichológiai alapelv, hogy egy tudatról leszakadt lélek rész csak látszólag veszíti el az aktivitását, a valóságban azonban a személyiség tudattalan megszállásához vezet, így a tudatos célkitűzést a lehasadt lélek rész céljai meghamisítják. Életképes haladást csak akkor lehet elérni, ha a tudat és a tudattalan archetípus együttműködik egymással (Jung, 1940/2019, 277. §). Értelmezésem szerint az előbbi történet párképzés alapfeltevés csoport (**baP**) esetén, míg utóbbi akkor valósulhat meg, ha a párképzés nem csupán rejtetten működik, hanem a párt alkotó két személy tudatosan is, illetve a csoport többi tagja által szintén tudatosan támogatottan törekszik az együttműködésre abban, hogy valami újat hozzanak létre közösen.

WD – a munkacsoport függőség munkamódja mint a szülő pozitív oldala

A csoporthoz mint szimbolikus anyához (pl. Scheidlinger, 1974) való regresszió szükségképpen az anyát mint tápláló forrást idézi fel. Az éhség újra és újra az anyjához hajtja vissza gyermekét. Aki feladja a külső valósághoz való alkalmazkodást és anyja ölébe regrediál, az melengetést és táplálást vár el. Ez lehet infantilis jellegű (mint a **baD** alapfeltevés esetében). Ha azonban a regresszió csak látszólagos, konstruktív folyamatok indulhatnak el (Jung, 1950/2018, 519. §).

A terápianak valamilyen mértékben támogatnia is kell a regressziót, mert az „anya” imágó nagyon fontos tudattalan tartalmak őrzője. Ezen túlmenően az anya az anima első inkarnációjaként megszemélyesíti a teljes tudattalant is. A regresszió az anyán mint kapun keresztül a tudattalanba vezet, így a tudatos személyiségét a tudattalan befolyásának veti alá. A tudattalan sötétjében pedig valamilyen rejtett érték, nehezen megszerezhető kincs lapul (Jung, 1950/2018, 509-510. §).

Az internalizált apával függ össze az öreg bölcs archetípusa, mely az értelem és a szellem megtestesülése. A hős apja gyakran ügyes ács vagy valamilyen más művész (Jung, 1950/2018, 515. §), ahogy az a bibliai Jézus esetében is szembeűnő. De így van ez például Hermész apjával, Héphaisztossal is, aki művészi építész és szobrász. Ha a csoportra akarjuk ezt alkalmazni, mondhatjuk, hogy a munkacsoport (**WD**) bölcsességéből meríthetünk, mely adott esetben túl is szárnyalhatja az egyének által meghozható döntések minőségét. Emellett Jung mitológiai elemzése alapján az anima és az öreg bölcs mindig leány-apa viszonyban áll egymással (Jung 1950/2018, 515. §).

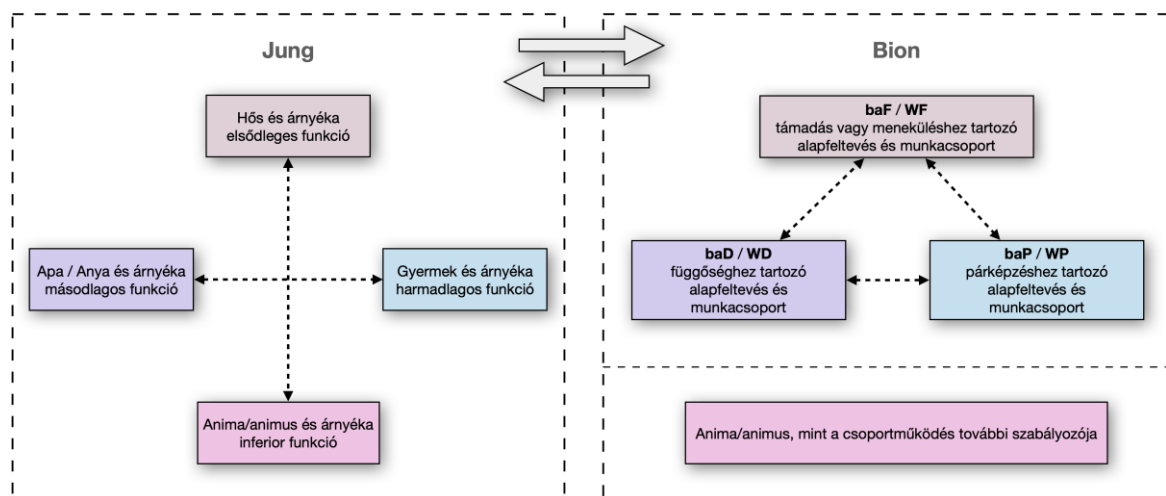
WF – a munkacsoport támadás vagy menekülés munkamódja mint a hős archetípusa

Természetesen a hős mítosza projekciókban érhető tetten, Platón barlanghasonlatának megfelelően (Jung, 1950/2018, 612. §), amihez a csoport kiváló terepet nyújt. A hős legnagyobb tette a sötétség szörnyének legyőzése, ez egyben a tudat győzelme a tudattalan fölött. A tudatosulás, azaz a tudattalan kényszerítő erejének legyőzése a legerősebb, ősidőkből származó élményünk, amelynek során világunk létrejött, ezért különös jelentőséggel bír (Jung, 1940/2019, 284. §).

A mítoszokban a hős győzi le a sárkányt – azaz a megoldandó problémát –, és nem a sárkány falja fel őt. Ő az, aki vállalta a kockázatot, ő találhatja meg a kincset, ő nyerheti el a jutalmat. Ezáltal joggal bízhat abban egy belső bizonyosságot elnyerve, hogy más jövőbeli fenyegetésekkel is hasonlóképp győzedelmesen szembe tud szállni (Jung, 1956, 756. §), vagyis a csoport és egyben a csoporttagok énerőre, önbizalomra tesznek szert.

Lélektanilag a női karakterhez, funkcióhoz tartozik az elutasítás mint elemi anyai funkció. Csak az elutasítás révén válik lehetővé, még ha feszültséggel jár is, hogy a hős az anyai gondozás kényelméből (**baP**) eljusson az önállóságig (Antalfai, 2007; Neumann, 1974/2005), és megvívja harcait. Minden olyan akadály, mely a hős elé tornyosul, a félelmetes anyára emlékeztet, aki megbénítja életkedvét, minden győzelem azonban újra előhívja a mosolygó, szeretetet és életet adó anyát (Jung, 1950/2018, 447. §). Mindez egyébként megint egybevág French és Simpson (2010) fentebb említett megfontolásával, hogy adott interakción alapuló alapfeltevést jellemzően egy másik interakció munkacsoport módjára lehet felváltani.

Mindemellett a Hős szimbolizálja a nagyrészt tudattalan Selbstet, így tulajdonképpen az összes archetípus összege és megtestesülése, ő az apa és a bölcs öreg is. Így a Hős a saját apja és nemzője is egyúttal (Jung 1950/2018, 516. §). Az egyesítésre vonatkozó elképzelésemet az 5. számú ábrán foglalom össze.

5. ábra: A bioni alapfeltevés csoportok és a jungi archetípusok lehetséges megfeleltetése, a modellek idevágó módosításait is figyelembe véve. A megfeleltetések értelmezését szinkódok is segítik.

Konklúzió

Az alapfeltevések látszólag negatív megnyilvánulásai és a munkacsoport működésmód között feszülő ellentét a szintézis, integráció lehetőségét teremti meg: Bion szerint bármilyen pszichológiai fejlődés, amit a csoporttag a csoportnak köszönhet, abból fakad, hogy a munkacsoport felismeri saját kettészakadt mivoltát a magasabb rendű funkciók és az alapfeltevések között, melyek az előbbieket aláássák. Amennyiben az

alapfeltevések szorításából meg lehet szabadítani a csoportot, a csoporttagok felismerik saját egyediségüket, és el tudják kezdeni használni a csoportot a saját problémáikon való munkára (Pines, 1987). Ez egyben a bioni csoport paradoxona: az alapfeltevés működésmód látszólag hátráltatja a terápiás munkacsoport azon működését, hogy megérthesse önmagát, de az alapfeltevések megjelenése nélkül nem is volna igazi lehetőség a reflexióra.

Jungi szempontból nézve, ahogyan az ego, azaz a tudatos énünk az individuáció során közelebb kerül a Selbst teljességéhez, megérthetjük a külső és a belső valóság mély komplexitását, annak ellentmondásaival együtt, azokon transzcendálva, felülemelkedve. A folyamat hajtóereje a Selbst, de fontos szerepe van az egónak, illetve kulcsfontosságú, hogy az mit bír el (Jung, 1921/1976, 824-828. §). Látható tehát, hogy a két szemléletben eltérő fogalomrendszerrel ugyan, de közös, hogy éppen a saját destruktív tendenciáinkkal való szembenézés teremti meg a szintézis, az integráció és így a fejlődés lehetőségét.

Kellő jártassággal a bioni alapfeltevések felismerése egy terápiás csoportban viszonylag könnyű. Metaelméletem fő hozadéka, hogy keretet biztosít az alapfeltevések magyarázására jungi fogalmakkal. A csoportanalitikus Foulkes (1964 in Roberts, 1982) és követői (pl. Roberts, 1982) mindig is hangsúlyozták, hogy egyszerre kell fókuszálni magára a csoportra és az egyénekre is. A csoporttagok megfigyelésével, behatóbb ismeretével hipotéziseket lehet generálni a csoporttagok elsődleges, másodlagos, harmadlagos és inferior funkcióinak mibenlétére, amivel így megpróbálhatjuk magyarázni a kialakuló bioni alapfeltevéseket. Ez olyan, korábban nem alkalmazott értelmezésekre adhat lehetőséget, amelyek egy egységes metapszichológiában kezelik a csoporttagok és az egész csoport működését.

Így dolgozatom, a bioni elméleten keresztül, a jungi elmélet felől hidat képez a csoportterápia fogalomrendszeréhez. Reményeim szerint így egy lépést tettem abban az irányban, hogy Jung, illetve a poszt-jungi gondolkodók tapasztalatai megközelíthetővé és felhasználhatóvá válhassanak csoportterápiás kontextusban, egyúttal az így nyert tapasztalatok a jövőben tovább gazdagíthassák a jungi elméletet is.

Felhasznált irodalom

Antalfai M. (2007). Személyiség és archetípusok Jung analitikus pszichológiájában. In: Gyöngyösiné Kiss E., Oláh A. (szerk.), *Vázlatok a személyiségről* (166-190). Budapest: Új Mandátum.

Beebe, J. (1992). Psychological types in transference, countertransference, and the therapeutic interaction. In: R. K. Papadopoulos (szerk.), *Carl Gustav Jung, Critical Assessments, Volume 2* (67-80). New York: Routledge.

Beebe, J. (2004). Understanding consciousness through the theory of psychological types. In: J. Cambray, L. Carter (szerk.), *Analytical Psychology: Contemporary Perspectives in Jungian Analysis* (83-115). New York: Routledge.

- Beebe, J.** (2006). Psychological types. In: R. K. Papadopoulos (szerk.), *The Handbook of Jungian Psychology: Theory, Practice and Applications*. New York: Routledge.
- Bion, W.** (1962). The Psycho-Analytic Study of Thinking. A Theory of Thinking. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 43: 306-310.
- Bion, W. R.** (1970). *Attention and Interpretation*. London: Karnac.
- Bion, W. R.** (1976). Evidence. In: F. Bion (szerk.), *Clinical Seminars and Four Papers* (239-246). Abingon: Fleetwood Press, 1987.
- Bion, W. R.** (2000). *Clinical Seminars and Other Works*. London: Karnac.
- Bion, W. R.** (1961). *Experiences in Groups and Other Papers*. New York: Routledge, 2004.
- Boyd, R. D.** (1989). The developmental stages of the anima and animus in small groups I. *Group Analysis*, 22(2): 135-147.
- Boyd, R. D. – Kondrat, M. E. – Rannells, J. S.** (1989). The Developmental Stages of the Anima and Animus in Small Groups II. *Group Analysis*, 22(2): 149-159.
- Casement, A.** (2006). The shadow. In: R. K. Papadopoulos (szerk.), *The Handbook of Jungian Psychology: Theory, Practice and Applications*. New York: Routledge.
- Colman, A. D.** (1995). *Up from Scapegoating: Awakening Consciousness in Groups*. Wilmette: Chiron Publications.
- Culbert-Koehn, J.** (1997). Between Bion and Jung: a talk with James Grotstein. *The San Francisco Jung Institute Library Journal*, 15(4): 15-32.
- de Felice, G. – De Vita, G. – Bruni, A. – Galimberti, A. – Paoloni, G. – Andreassi, S. – Giuliani, A.** (2019). Group, basic assumptions and complexity science. *Group Analysis*, 52(1): 3-22.
- Dehing, J.** (1994). Containment-an Archetype?: Meaning of madness in Jung and Bion. *Journal of Analytical Psychology*, 39(4): 419-461.
- Ettin, M. F.** (1995). The spirit of Jungian group psychotherapy: From taboo to totem. *International Journal of Group Psychotherapy*, 45(4): 449-470.
- Eisold, K.** (1985). Recovering Bion's contributions to group analysis. *The American Journal of Psychoanalysis*, 45(4): 327-340.
- Fordham, M.** (1985). *Explorations into the Self*. London: Academic Press.
- Foulkes, S. H.** (1964). *Therapeutic Group Analysis*. London: George Allen and Unwin.
- French, R. B. – Simpson, P.** (2010). The 'work group': Redressing the balance in Bion's Experiences in Groups. *Human Relations*, 63(12): 1859-1878.
- Freud, S.** (1921). Tömegpszichológia és én-analízis. Ford. Szalai István. In: S. Freud: *Tömegpszichológia. Társadalomlélektani írások* (185-248). Budapest: Cserépfalvi, 1995.
- Gemmill, G. – Kraus, G.** (1988). Dynamics of covert role analysis: Small groups.

- Small Group Behavior*, 19(3): 299-311.
- Hafsi, M.** (1998). Bion's theory on thinking and its application to groups: Basic assumptions as forms of evasion. *Thinking and Groups*. Nara University, Faculty of Social Research (27): 93-106.
- Hecht, J. B.** (2011). Becoming who we are in groups: One Jungian's approach to group psychotherapy. *Group*, 35(2): 151-165.
- Hillman, J.** (1985). *Anima: An Anatomy of a Personified Notion*. Dallas: Spring.
- Hinshelwood, R. D.** (2001). Group Mentality and "Having a Mind": Reflections on Bion's work on groups and on psychosis. *Psyche Matters*, 1-13.
- Illing, H. A.** (1957). Jung's Theory of the Group as a Tool in Therapy. *International Journal of Group Psychotherapy*, 7(4): 392-397.
- Jung, C. G.** (1950). *C. G. Jung összegyűjtött munkái, 5.: Az átalakulás szimbólumai*. Ford. Sára Balázs. Szerk. Kis Kós Antal. Budapest: Scolar, 2018.
- Jung, C. G.** (1938). Az anyaarchetípus lélektani aspektusai. In: *C. G. Jung összegyűjtött munkái, 9(i): Az archetípusok és a kollektív tudattalan*. Ford. Turóczi Attila. Szerk. Kis Kós Antal. Budapest: Scolar, 2019.
- Jung, C. G.** (1940). A gyermek archetípusának pszichológiájához. In: *C. G. Jung összegyűjtött munkái, 9(i): Az archetípusok és a kollektív tudattalan*. Ford. Turóczi Attila. Szerk. Kis Kós Antal. Budapest: Scolar, 2019.
- Jung, C. G.** (1921). *The Collected Works of C. G. Jung. Volume 6: Psychological Types*. Szerk. H. Read, M. Fordham, G. Adler, W. McGuire. Princeton: Princeton University Press, 1976.
- Jung, C. G.** (1956). *The Collected Works of C. G. Jung. Volume 14: Mysterium Coniunctionis*. Szerk. H. Read, M. Fordham, G. Adler, W. McGuire. New York: Pantheon.
- Jung, C. G.** (1959). *The Collected Works of C. G. Jung. Volume 9(ii): Aion*. Ford. H. Read. Szerk. M. Fordham, G. Adler, W. McGuire. New York: Pantheon.
- Kast, V.** (2006). Anima/animus. In: R. K. Papadopoulos. (szerk.), *The Handbook of Jungian Psychology: Theory, Practice and Applications*. New York: Routledge.
- Lélekelemzés különszám*. 2021, 16(1).
- Miller, E.** (1998). A note on the protomental system and "groupishness": Bion's basic assumptions revisited. *Human Relations*, 51(12): 1495-1508.
- Mitrani, J. L.** (1993). "Unmentalized" experience in the etiology and treatment of psychosomatic asthma. *Contemporary Psychoanalysis*, 29(2): 314-342.
- Monrad, L.** (2016). *When it is difficult to be in the group. Unconscious group processes, family complexes and unreleased potential in a therapeutic study group*. Chicago. <https://www.jungforalle.dk/wp-content/uploads/Lilla-Monad-paper-final-dec-17-2.pdf>
- Neumann, E.** (1974) *A Nagy Anya: A Magna Mater archetípusa a jungi*

- pszichológiában*. Ford. Turóczi Attila. Budapest: Ursus Libris, 2005.
- Noack, A.** (2020). Working with psychotic anxieties in the group. *Group Analysis*, 53(3): 309-326.
- Papadopoulos, R. K.** (szerk.) (2006). *The Handbook of Jungian Psychology: Theory, Practice and Applications*. New York: Routledge.
- Pines, M.** (1987). Bion: a group-analytic appreciation. *Group Analysis*, 20(3): 251-262.
- Roberts, J. P.** (1982). Foulkes' concept of the matrix. *Group Analysis*, 15(2): 111-126.
- Samuels, A.** (2003). *Jung and the Post-Jungians*. New York: Routledge.
- Scheidlinger, S.** (1974). On the concept of the „mother-group”. *International Journal of Group Psychotherapy*, 24(4): 417-428.
- Sullivan, B. S.** (2009). *The Mystery of Analytical Work: Weavings from Jung and Bion*. New York: Routledge.
- Symington, J. – Symington, N.** (1999). *W. Bion klinikai munkássága*. Budapest: Animula.
- Stein, M.** (2006). Individuation. In: R. K. Papadopoulos (szerk.), *The Handbook of Jungian Psychology: Theory, Practice and Applications*. New York: Routledge.
- Szőnyi G.** (2019). Bevezetés. In: Uő: *Csoportok és csoportozók*. Budapest: Medicina.
- Urban, E.** (2005). Fordham, Jung and the self: a re-examination of Fordham's contribution to Jung's conceptualization of the self. *Journal of Analytical Psychology*, 50(5): 571-594.
- von Franz, M.L. – Hillman, J.** (1971). *Lectures on Jung's Typology*. Zurich: Spring Publications.
- Winborn, M.** (2017). Bion and Jung: Intersecting vertices. In *Re-Encountering Jung: Analytical Psychology and Contemporary Psychoanalysis*. New York: Routledge.
- Yalom, I.** (1980). *Egzisztenciális pszichoterápia*. Ford. Adorján Zsolt. Budapest: Animula, 2003.